

Mgr. Renáta Timková, PhD.: *Suprasegmentals in Second Language Acquisition with Focus on Slovak Learners of English* –

posúdenie habilitačnej práce

Mgr. Renáta Timková, PhD., vo svojej habilitačnej práci *Suprasegmentals in Second Language Acquisition with Focus on Slovak Learners of English / Suprasegmentálne javy v procese osvojovania si druhého jazyka so zreteľom na slovenských hovoriacich učiacich sa angličtinu* (Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, Filozofická fakulta 2021. 105 s.) skúma na všeobecnolingvistickom a fonetickom podloží problematiku jazykovej interferencie v zvukovom systéme typologicky diferencovaných jazykov – anglického a slovenského. Všeobecnolingvistická „poistka“ jej uvažovania vychádza z teorém J. Sabola o interferencii fónických javov, podľa ktorých pri interferencii na seba narážajú – v priestore formovej zložky znaku – jednotky dvoch (či viacerých) fónických sústav s celým komplexom intra-, para- a extralingválnych a intra-, para- a extrakomunikačných prvkov; rozhodujúce sú pri akusticko-auditívnom type komunikácie práve fónické prvky (z diferencovaných úrovní vzťahu jednotlivého a všeobecného podľa syntetickej fonologickej teórie citovaného autora): do intralingválnej zóny patria fónické prvky tvoriace súčasť jazykového znaku, resp. supraznaku; medzi paralingválne prvky patria redundantné fónické prostriedky, ale súvisiace s realizáciou foném a prozodém s „gramatizujúcou“ „úlohou, fungujúce ako štylémy a medzi extralingválne ďalšie fónické prostriedky, súvisiace s moduláciou hlasu expedienta, ktoré nie sú viazané ani fonematicky, ani intonačne (ide o pohyb na „krajnom“ póle jednotlivého). Tlak prvotného fónického systému (jazyka 1) sa začína prejavovať v extralingválnom priestore druhotného systému (jazyka 2) a postupuje cez jeho paralingválnu zónu do jeho intralingválnej štruktúry, čím sa završuje proces interferencie. Tieto – aj ďalšie – teoretické indície má autorka na pamäti pri skúmaní základného cieľa svojej habilitačnej práce – pri identifikovaní základných problémov (postupného) osvojovania si suprasegmentálnych javov, predovšetkým produkcie a percepcie prízvuku a intonácie angličtiny slovenskými hovoriacimi. Jednotlivé štádia tohto procesu habilitantka dokladá – priamo či sprostredkovane – exaktnými štatistickými metódami a výsledkami experimentálnych fonetických sond. Aplikácia uvedenej teórie zvukovej interferencie zároveň otvára teoreticko-metodologický problém vzťahu interlingválnych fónických prvkov so saussureovskou oblasťou langue a reláciu paralingválnych a extralingválnych fónických prvkov s priestorom parole; odstránenie interferencie ako jeden z cieľov výučby jazyka 2 sa uzatvára v extralingválnej zóne (parole), v ontologickom „origináli“ skutočného „sveta“, pravda, na základe

poznatku, že špecifické, neopakovateľné v sebe obsahuje – nevyhnutne dialekticky – už aj invariantné, všeobecné črty, ktoré „prerastajú“ rámec ontologického a prepájajú sa s jeho gnozeologickým „blížencom“. Z toho vyplýva aj záver (ktorý sa odkláňa od saussureovskej koncepcie), že „plnú evidentnú realitu má z dvojice langue/parole vlastne len druhý člen“ (F. Miko). Uvedené konštatovanie, ktoré „ticho“ potvrdzujú aj bádateľské postupy a výsledky v habilitačnom spise, predkladám ako jeden z námetov do habilitačnej rozpravy.

Autorka presvedčivo spája oblasť prvotného metodologického zázemia a jeho didaktickej transformácie. Preukazne to možno pozorovať pri jej skúmaní vzťahu prízvuku a dôrazu (ide v podstate o suprasegmenty patriace do silovej modulácie artikulačného prúdu), pri ktorých si všíma predovšetkým fakt produkcie a percepcie v skúmaných jazykoch. Dôležitou teorémou je jej východiskové konštatovanie, že osvojovanie si suprasegmentálnych javov nie je možné bez predchádzajúceho zvládnutia cudzieho jazyka na jeho segmentálnej úrovni.

Habilitantkin prieskum dotyku a prieniku fónických sústav dvoch jazykov zároveň vysliela indicie – podľa syntetickej fonologickej teórie – aj pre vzťah fonetickej (hypofóna, fóna) a fonologickej úrovne abstrakcie zvukových prvkov (fonéma; na vyššej úrovni abstrakcie morfofonéma, hypermorfofonéma). Autorka hľadá v akustickom signáli systémové zvukové väzby, ktoré sú komunikačne rozhodujúce, pričom rešpektuje tézu, že akákoľvek „fonetická“ analýza má úplný zmysel len vtedy, keď (hoci „ticho“) smeruje k skúmaniu relevantnosti črt zvukových jednotiek reči v procese jazykovej komunikácie, k pozorovaniu ich funkčného prepájania na designát, na celý, komplexný komunikačný oblúk, na človeka v ňom. Prepojenie fonetickej a fonologickej úrovne abstrakcie sa v habilitačnom spise rieši prezentáciou výsledkov analýzy dotazníkového prieskumu slovenských študentov osvojujúcich si anglický jazyk ako cudzí jazyk, pričom sa zdôrazňuje analýza procesu osvojovania si fonologických kompetencií v školskom a mimoškolskom prostredí. Habilitantka zároveň využíva diagnostický test výslovnosti ako nástroj na identifikáciu problémových oblastí pri realizácii zvukových prvkov počas jednotlivých fáz osvojovania si fónickej štruktúry druhého jazyka (na túto procesuálnosť, „fázovosť“ možno v ďalšom výskume aplikovať poznatky o súčinnosti a protipohybe intra-, para- a extralingválnych fónických prvkov v ich prepojení na intra-, para- a extrakomunikačnú zónu). Svoje pozorovania autorka završuje skúmaním percepcie prízvuku angličtiny (a jeho vetnej modifikácie – dôrazu) slovenskými študentmi a pozorovaním interferencie intonačných javov anglických oznamovacích viet, ktoré sú analyzované v procese čítania slovenskými

hovoriacimi osvojujúcimi si anglický jazyk. Preukazne postupuje od vyčlenenia hraníc intonačných skupín cez posúdenie kontúr jednotlivých viet (resp. intonačných skupín) a umiestnenie jadra intonačnej skupiny až po určenie nukleárnych tónov intonačných skupín.

Do habilitačnej rozpravy ponúkam (popri námetoch vyjadrených v predchádzajúcich častiach posudku) nasledujúce okruhy problémov:

1) Skúmanie percepcie prízvuku (s fonologicko-dištingtívnou či fonologicko-delimitačnou funkciou) a jeho vetnej aktualizácie (dôrazu s jeho fonologicko-distributívnou funkciou) mieri do problematiky vzťahu prvkov slovnej a vetnej fonológie. Obidva javy prepájajú charakteristické znaky suprasegmentálneho podsystemu: modulácia, simultánnosť, fonotaktálna afinita a subdominantnosť v uplatňovaní prvkov tejto zvukovej podmnožiny ako nosičov a diferenciatorov sémantickej informácie. Ako možno – na pozadí uvedených charakteristík i vzhľadom na fónickú typológiu – charakterizovať prízvuk a dôraz v slovenčine a v angličtine (aj v prepojení na sémantiku výpovede) s dôsledkami pre fónickú interferenciu?

2) Pri skúmaní kvalitatívnej (timbrovej) modulácie reči (pri farbe hlasu) sa nachádzame v zóne extralingválnych prvkov; ide o zvukový fenomén charakterizujúci každého hovoriaceho (má teda identifikačnú funkciu), pohybujúci sa na krajnom póle vzťahu jednotlivého (variantného) a všeobecného (invariantného) v smere k jednotlivému, špecifickému, neopakovateľnému, avšak niektoré jej zvukové vlastnosti sa môžu využívať ako signály príslušných komunikačných situácií. V tomto prípade sa farba hlasu – na pozadí možnej súčinnosti s niektorými inými fónickými javmi z oblasti suprasegmentov – posúva do prienikovej množiny paralingválnych a extralingválnych zvukových črt daného komunikátu; tak sa kreuje reprodukčný, recitačný, rituálový, religiózny, registrový, reportážny a reklamový timbre. Aké sú špecifiká takto vymedzenej štylizujúcej funkcie suprasegmentov (špecificky s ohľadom na prízvuk a dôraz) v intonačnej štruktúre slovenskej a anglickej oznamovacej vety?

V zhrnutí:

V svojej habilitačnej práci sa R. Timková pohybuje na všeobecnolingvistickej pozadí metodologicky presvedčivého pojmového a terminologického aparátu, pomocou ktorého analyzuje a hodnotí javy zvukovej interferencie medzi slovenčinou a angličtinou, ponúkajúc vhodné metódy na osvojovanie si anglického fónického systému slovenskými študentmi. Prepojenie lingvistickej teórie (na fonetickej a fonologickej úrovni) a didaktickej

transformácie patrí k cenným výsledkom jej bádateľského uvažovania. Autorka analyzuje zvolené koncepcie citlivo a inovačne, preveruje ich nosnosť na konkrétnom materiáli, avšak nie s ambíciami na definitívne riešenie, čím naznačuje možnosti ďalšieho výskumu v skúmanej oblasti.

Posudzovanú habilitačnú prácu Mgr. Renáty Timkovej, PhD., *Suprasegmentals in Second Language Acquisition with Focus on Slovak Learners of English* hodnotím ako kvalitný podklad na habilitačné konanie. Po jeho úspešnom absolvovaní navrhujem menovanej udeliť vedecko-pedagogický titul **docentka** v odbore habilitačného a inauguračného konania **neslovanské jazyky a literatúry**.

Košice 26. 4. 2021

Dr. h. c. prof. PhDr. Ján Sabol, DrSc.

Filozofická fakulta UPJŠ v Košiciach

oponent